

نقش تدبیر زن در خانواده از منظر فرهنگ اسلامی

فاطمه عظیمی^۱

چکیده

این مقاله با هدف بررسی جایگاه و نقش زن در خانواده از منظر آموزه‌های دین اسلام به نگارش درآمده و در آن تلاش گردیده است تا به این سؤال پاسخ داده شود که از نظر فرهنگ اسلامی زن در خانواده تا چه حد می‌تواند مدیریت داشته باشد و با تدبیر خود زندگی را مدیریت کند. این پژوهش با رویکرد توصیفی - تحلیلی و با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی صورت گرفته است. یافته‌های این مطالعه نشان داد که دین اسلام با تکیه بر آموزه‌های قرآنی و روایی، جایگاه بلند و ارزشمندی را برای زنان قائل شده و آن‌ها را در خلقت و کرامت انسانی هم‌تراز مردان می‌داند. زنان در چارچوب خانواده وظایف متعددی چون رعایت حقوق همسر، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و مدیریت امور منزل بر عهده دارند. همچنین نقش بی‌بدیل مادر در انتقال ارزش‌های دینی و اخلاقی و تربیت فرزندان مورد تأکید آموزه‌های اسلامی است.

کلیدواژگان: زن، تدبیر، خانواده، مدیریت خانواده، فرهنگ اسلامی.

۱. محقق، طلبه پایه پنجم حوزه علمیه الزهرا شهرستان گرگان.

مقدمه

خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی، نقش بنیادینی در شکل‌گیری شخصیت افراد و سلامت روانی، اخلاقی و اجتماعی آنان دارد. در این میان، تدبیر زن به‌عنوان محور خانواده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. زنان با بهره‌گیری از ظرفیت‌های ذاتی خود در عرصه‌های مدیریتی، تربیتی و عاطفی می‌توانند نقش مؤثری در استحکام بنیان خانواده ایفا کنند. با این حال، شناخت صحیح از جایگاه، وظایف و حقوق زن در خانواده و همچنین آشنایی با الگوهای تدبیر زنانه در چارچوب فرهنگ و ارزش‌های اسلامی، ضروری است.

بر اساس مرور متون و پیشینه تحقیقات، مطالعات متعددی در زمینه جایگاه و نقش زن در خانواده با رویکرد دینی صورت گرفته است. به‌عنوان نمونه می‌توان به پژوهش روش‌شناختی انجام شده توسط صفایی و همکاران (۱۳۸۵) اشاره نمود که به بررسی تطبیقی حقوق و وظایف زنان در نظام حقوقی اسلام و غرب پرداخته‌اند. همچنین پایان‌نامه کرمی (۱۳۹۰) با رویکرد توصیفی - تحلیلی به تبیین حقوق و مسئولیت‌های زن در خانواده از منظر فقه امامیه می‌پردازد. علاوه بر این، می‌توان به مقاله احمدی (۱۳۹۵) اشاره کرد که ضمن بررسی مبانی نظری، به تحلیل حقوق زن در خانواده از منظر روایات معصومین (علیهم السلام) می‌پردازد. اما با وجود تحقیقات انجام شده، به نظر می‌رسد کمتر مطالعه منسجم و جامعی صورت گرفته است که به طور اختصاصی به مقوله تدبیر زن در اداره امور خانواده پرداخته باشد.

در مجموع، با توجه به اهمیت تدبیر زنانه در تحکیم بنیان خانواده و کمبود مطالعات جامع در این زمینه، ضرورت دارد تا در پژوهش حاضر، ضمن بررسی دیدگاه اسلام درباره نقش‌های زنان، الگویی کاربردی از تدبیر زنان مسلمان در خانواده ارائه گردد. این مقاله با پنج هدف به این سؤال پاسخ می‌دهد که: نقش تدبیر زن در خانواده از منظر فرهنگ اسلامی چیست؟

۱. بیان جایگاه زن در اسلام

۲. وظایف و مسئولیت‌های زن به‌عنوان همسر

۳. حقوق و حدود زن در خانواده

۴. مدیریت منزل و امور خانه‌داری

۵. نقش مادر در تربیت فرزندان

انتظار می‌رود نتایج این پژوهش بتواند راهگشای بسیاری از چالش‌های خانواده باشد.

جایگاه زن در اسلام

مسئله جایگاه و منزلت زن در دین مبین اسلام همواره محل بحث و مناقشه بوده است. اسلام در طول تاریخ با اتخاذ رویکردی جامع و فراگیر، تلاش نموده است تا زن را با مرد هم‌پایه و هم‌مرتبّه سازد و حقوق ویژه‌ای را برای زنان در نظر گیرد. قرآن کریم حاوی آیات فراوانی است که برابری زن و مرد در خلقت و کرامت انسانی را مورد تأکید قرار داده و جایگاه ارزشمند زن در جامعه اسلامی را بازتاب می‌دهد. همچنین احادیث ائمه معصومین (علیهم السلام) نیز بر ضرورت رعایت حقوق و منزلت زنان تأکید داشته‌اند.

امام خمینی به‌عنوان فقیه اسلام شناس می‌فرماید: اسلام زن‌ها را دستشان گرفته آورده در قبال مردها نگه داشته در صورتی که در زمانی که پیغمبر اسلام آمد، زن‌ها را هیچ حساب می‌کردند، اسلام به زن‌ها قدرت داده است. صحیفه امام، (امام خمینی، ج ۵، ص ۲۱۶) همچنین اسلام به زن خدمتی کرده است که در تاریخ همچو سابقه‌ای ندارد اسلام زن را از توی لجنزارها برداشته آورده و شخصیت به او داده است. صحیفه امام، (امام خمینی، ج ۴، ص ۴۲۸).

۱. آیات قرآن درباره خلقت زن و جایگاه آن

در مورد آیات قرآن در باب خلقت زن و جایگاه او، نکات زیر قابل توجه است:

(۱) آیاتی که به برابری زن و مرد در خلقت اشاره دارند:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا» (نساء: ۱) ای مردم! از [مخالفت با فرمان‌های] پروردگارتان بپرهیزید، آنکه شما را از یک تن آفرید و جفتش را [نیز] از [جنس] او پدید آورد. «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا» (اعراف: ۱۸۹) او کسی است که شما را از یک تن آفرید، و همسرش را از او پدید آورد تا در کنارش آرامش یابد.

این آیات نشان می‌دهند زن و مرد هر دو از یک منشأ و اصل واحد خلق شده‌اند.

(۲) آیاتی که به برابری زن و مرد در انسانیت و کرامت اشاره دارند:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا» (حجرات: ۱۳) ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و ملت‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید.

«مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً» (نحل: ۹۷) از مرد و زن، هر کس کار شایسته انجام دهد درحالی که مؤمن است، مسلماً او را به زندگی پاک و پاکیزه ای زنده می‌داریم.

این آیات نشان می‌دهند زن و مرد در کرامت انسانی و پاداش الهی برابرند.

(۳) آیاتی که حقوق اجتماعی و حقوق خانوادگی زن را بیان می‌کنند، نظیر حق تملک اموال و دارایی، حق ارث، حق طلاق، حق سرپرستی فرزندان پس از طلاق و غیره، نشان از جایگاه بالا و احترام به شخصیت زن در اسلام دارد.

«لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا» (نساء: ۷) برای مردان از آنچه پدر و مادر و نزدیکان [پس از مرگ خود] به جای می‌گذارند سهمی

است؛ و برای زنان هم آنچه پدر و مادر و نزدیکان به جای می گذارند سهمی است، اندک باشد یا بسیار، سهمی است لازم و واجب.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَفْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا» (نساء: ۱۹) ای اهل ایمان! برای شما ارث بردن از زنان در حالی که خوشایند شما نیستند [و فقط به طمع به دست آوردن اموالشان پس از مرگشان با آنان زندگی می کنید] حلال نیست. و آنان را در تنگنا و فشار مگذارید تا بخشی از آنچه را [به عنوان مهریه] به آنان داده اید پس بگیرید، مگر آنکه کار زشت آشکاری مرتکب شوند. و با آنان به صورتی شایسته و پسندیده رفتار کنید. و اگر [به علتی] از آنان نفرت داشتید [باز هم با آنان به صورتی شایسته و پسندیده رفتار کنید] چه بسا چیزی خوشایند شما نیست و خدا در آن خیر فراوانی قرار می دهد.

«وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا» (نساء: ۳۲) و نعمت ها و مال و ثروتی که خدا به سبب آن برخی از شما را بر برخی برتری داده آرزو نکنید [که آرزویش مایه حسد و فساد است. این تفاوت ها و برتری ها لازمه زندگی دنیا و بر اساس محاسبات حکیمانه است، اما در عین حال] برای مردان از آنچه کسب کرده اند بهره ای است، و برای زنان هم از آنچه کسب کرده اند بهره ای است و [با کمک تقوا و عمل صالح] از بخشش خدا بخواهید، یقیناً خدا همواره به همه چیز داناست.

۴) آیاتی که زنان را در کنار مردان در عبادات و احکام دینی خطاب قرار می دهند و یا از زنان با عنوان "مؤمنات" یاد می کنند، حاکی از برابری جایگاه زن و مرد در پیشگاه الهی است.

«إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا» مسلماً خدا برای مردان و زنان مسلمان و مردان و زنان با ایمان، و مردان و زنان عبادت پیشه، و مردان و زنان راستگو و مردان و زنان شکیبا، و مردان و زنان فروتن، و مردان و زنان صدقه دهنده، و مردان و زنان روزه دار، و مردان و زنان حفظ کننده خود از پلیدی های جنسی، و مردان و زنانی که بسیار یاد خدا می کنند، آمرزش و پاداشی بزرگ آماده کرده است. (احزاب: ۳۵)

۵) ذکر زنان الگو در قرآن مانند حضرت مریم، آسیه همسر فرعون، حضرت خدیجه و... نشان از اهمیت و جایگاه والای زن در اسلام دارد.

۶) آیاتی که به زیبایی های بهشتی و پاداش الهی برای زنان و مردان صالح اشاره می کنند، بیانگر جایگاه یکسان آنان در پیشگاه خداوند است.

«فَاَسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُ الَّذِينَ هَاجَرُوا وَآخَرُ جَاءَ مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ» (آل عمران: ۱۹۵) یعنی: پس پروردگارشان دعای آنان را اجابت

کرد [که] یقیناً من عمل هیچ عمل کننده ای از شما را از مرد یا زن که همه از یکدیگرند تباه نمی‌کنم؛ پس کسانی که [برای خدا] هجرت کردند، و از خانه هایشان رانده شدند، و در راه من آزار دیدند، و جنگیدند و کشته شدند، قطعاً بدی هایشان را محو خواهم کرد و آنان را به بهشت هایی که از زیر [درختان] آن نهرها جاری است، وارد می‌کنم [که] پاداشی است از سوی خدا و خداست که پاداش نیکو نزد اوست. بنابراین، آیات قرآن کریم به صراحت بر موقعیت ویژه و ارزشمند زن در جامعه اسلامی تأکید دارد.

۲. روایت ائمه در مورد جایگاه زنان

منابع حدیثی شیعه حاوی روایات بسیاری در خصوص منزلت و شأن زنان در اسلام از معصومین (ع) است. امام جعفر صادق (ع) در روایتی می‌فرماید: "زنان صالح و شایسته از میان اهل دنیا در عالم آخرت از حورالعین زیباتر خواهند بود." من لایحضره الفقیه، (شیخ صدوق، ج ۳، ص ۳۸۵). این حدیث شریف، گویای جایگاه والای زنان باایمان و نیکوکار نسبت به حورالعین در عالم برزخ و قیامت است. همچنین، از پیامبر گرامی اسلام (ص) در منبع حدیثی "بحارالانوار" نقل شده است که: "با افزایش ایمان بندگان، محبت آنان نسبت به زنان نیز افزون می‌شود." بحارالانوار، (ج ۱۰۳، ص ۲۲۸). این حدیث نشان‌دهنده ارتباط مستقیم بین ایمان و منزلت زن در نگاه مؤمنان است. علاوه بر این، پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: "به ما اهل بیت هفت چیز داده شده است که به هیچ کس قبل از ما و بعد از ما داده نشده و نخواهد شد و دوست داشتن زنان یکی از آنهاست." و سائل الشیعه، (شیخ حر عاملی، ج ۱۴، ص ۱۲۲). این حدیث دلالت بر جایگاه رفیع زن در نزد اهل بیت (ع) دارد. ابن ماجه و نسائی و حاکم این حدیث را روایت کرده و آن را صحیح دانسته‌اند. آنان روایت کرده‌اند که مردی گفت: ای رسول خدا! می‌خواهم در رکاب شما در نبرد با کفار شرکت کنم، آن حضرت از او پرسید: آیا مادرت در حال حیات است؟ پاسخ داد: آری. فرمود: او را تنها مگذار و به وی خدمت کن که بهشت زیر پای اوست و در برخی روایات متن حدیث این گونه آمده است که "الجنة تحت أقدام الأمهات" بهشت زیر پای مادران است. بحارالانوار، (علامه مجلسی، ج ۱۰۰، ص ۱۰). بنابراین، روایات فراوانی از معصومین (ع) وارد شده که حکایت از جایگاه ویژه و بلند زنان در اسلام دارد و زنان را در کنار مردان، بلکه گاهی والاتر از آنان می‌داند.

۳. جایگاه والای حضرت فاطمه به عنوان الگوی زن مسلمان

الگوها و سرمشق‌های والای اخلاقی در طول تاریخ همواره می‌توانند راهگشای بشر و راهنمای او به سوی کمال باشند. از میان الگوهای بی‌بدیل، شخصیت مقدس حضرت فاطمه زهرا (س)، بانوی بزرگ اسلام، می‌تواند الهام‌بخش زنان و مردان در عصر حاضر باشد. ایشان الگویی از همسرمداری فداکارانه، مادری مهربان و صاحب تدبیر حکیمانه بوده‌اند. همچنین ایشان جایگاهی والا و منزلتی بی‌مانند در نزد پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار (علیهم السلام) داشته‌اند، به گونه‌ای که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «فاطمه پاره تن من است» کافی، (کلینی، ج ۱، ص ۴۵۸) و نیز می‌فرماید: «خشنودی فاطمه، خشنودی خداست» امالی، (شیخ صدوق، ص ۱۳۱)

نتیجه گیری

نقش و جایگاه زن در خانواده و نحوه تدبیر او در اداره امور خانه، همیشه یکی از مباحث مهم و در عین حال چالش برانگیز در جوامع بشری بوده است. در هر جامعه‌ای بسته به باورها، ارزش‌ها و هنجارهای حاکم، نگرش‌های متفاوت نسبت به نقش زنان وجود داشته است. در برخی از فرهنگ‌ها، زن در حاشیه قرار گرفته و از حقوق اولیه انسانی محروم بوده است. اما دین مقدس اسلام با درک جایگاه زن، او را موجودی محترم و باکرامت دانسته و نقش‌ها و مسئولیت‌های متنوعی برای او تعریف کرده است. در این میان، نقش تدبیر زن در اداره امور خانواده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. زن با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های ذاتی خود در حوزه‌های مدیریتی و عاطفی می‌تواند نقش محوری در تحکیم بنیان خانواده ایفا کند.

پرسش اصلی این تحقیق "نقش تدبیر زن در خانواده از منظر فرهنگ اسلامی چیست؟" بوده است. پاسخ نهایی به این سؤال این است که اسلام با تأکید بر کرامت انسانی زن، برای او نقش‌ها و جایگاه ویژه‌ای قائل شده و تدبیر زن در خانواده را بسیار مهم می‌داند. زن می‌تواند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های ذاتی خود در عرصه‌های مدیریتی، تربیتی و عاطفی، نقش مؤثری در استحکام بنیان خانواده ایفا کند.

۱. یافته‌های حاصل از بررسی آیات قرآن و روایات معصومین (ع) نشان می‌دهد که اسلام با تأکید بر کرامت ذاتی و برابری زن و مرد در خلقت و انسانیت، جایگاهی والا و منحصر به فرد برای زنان قائل شده است. آیات متعددی در قرآن به برابری زن و مرد در خلقت، کرامت انسانی، پاداش الهی و جایگاه اجتماعی اشاره دارند. همچنین روایات فراوانی از معصومین (ع) وارد شده‌اند که بر منزلت بلند زنان در نزد خداوند تأکید دارند. الگوی ارزشمند حضرت فاطمه زهرا (س) نیز که مورد تمجید و تکریم پیامبر و ائمه بوده‌اند، نشان از جایگاه رفیع زن مسلمان در خانواده و اجتماع دارد. در مجموع، می‌توان نتیجه گرفت که اسلام با درک عمیق از جایگاه زن، وظایف و نقش‌های متنوعی را برای او در نظر گرفته است که همگی بیانگر ارجمندی زن در دیدگاه اسلامی است.

۲. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین نقش‌های زن در خانواده، نقش همسری است که تأثیر عمده‌ای بر کیفیت روابط زناشویی و در نتیجه استحکام بنیان خانواده دارد. زن می‌تواند با انجام صحیح وظایفی همچون فرمان‌برداری در حدود شرع و عرف، ایجاد فضایی مبتنی بر مدارا و مهرورزی، مشورت‌گیری در امور خانوادگی با همسر و در نهایت حفظ حریم خصوصی و اسرار او، زمینه ساز تحکیم پیوند عاطفی و روحی میان خود و همسر گردد. رعایت این موارد موجب افزایش اعتماد و صمیمیت زوجین و در نتیجه ثبات بیشتر در روابط زناشویی می‌شود. علاوه بر این، مشورت و تعامل سازنده زن و شوهر در امور خانوادگی، منجر به تصمیم‌گیری‌های بهتر و رضایت بیشتر طرفین می‌گردد؛ بنابراین، تدبیر صحیح زن در ایفای نقش همسری، عاملی تعیین‌کننده در تحکیم بنیان خانواده است.

۳. رعایت حقوق زنان در چارچوب خانواده از قبیل دریافت مهریه و نفقه، امکان مالکیت اموال شخصی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی، نقش مهمی در تقویت جایگاه آنان و در نتیجه تحکیم بنیان خانواده ایفا می‌کند. پرداخت مهریه و نفقه به عنوان حقوق انکارناپذیر زن در اسلام، استقلال مالی او را تضمین نموده و زمینه رشد وی را فراهم می‌آورد. همچنین مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌ها، ضمن افزایش اعتماد به نفس

آنان، موجب رضایت بیشتر زوجین و ثبات خانواده می‌شود. براین اساس، رعایت حقوق زن یکی از عوامل کلیدی در تثبیت اساس خانواده است.

۴. مدیریت و تدبیر صحیح زن در امور مربوط به خانه‌داری، نقش بسزایی در حفظ ثبات و آرامش درون خانواده دارد. زن می‌تواند با برقراری تعادل میان درآمد و هزینه‌های خانواده، پخت‌وپز مناسب، رعایت بهداشت و نظافت محیط خانه و ایجاد فضایی دلپذیر، عاملی مؤثر در تأمین آسایش و آرامش خاطر اعضا باشد. تدبیر زن در امور خانه‌داری همچنین می‌تواند از بروز تنش‌های احتمالی ناشی از کمبودهای مالی یا بهداشتی جلوگیری نموده و زمینه ساز سکون و صفا در خانواده گردد. در نتیجه، مدیریت صحیح امور منزل از سوی زن، کارکردی محوری در مستحکم ساختن پایه‌های خانواده دارد.

۵. بر اساس یافته‌های پژوهش، تربیت فرزندان یکی از وظایف اساسی والدین و به‌ویژه مادر در خانواده به شمار می‌رود. مادر می‌تواند با به‌کارگیری روش‌های علمی تربیتی و با تأکید بر مؤلفه‌هایی همچون آموزش اصول اعتقادی و اخلاقی برگرفته از منابع دینی، تقویت حس مسئولیت‌پذیری و خودکنترلی، توجه به نیازهای عاطفی و روان‌شناختی فرزندان در مراحل مختلف رشد، و تأکید بر سلامت جسمانی و اجتماعی آنان از طریق ارائه الگوهای رفتاری مناسب، نقشی حیاتی در پرورش شخصیت‌های سالم و متعادل ایفا نماید. تربیت صحیح فرزندان نه تنها منجر به ثبات و آرامش بیشتر در درون خانواده می‌شود، بلکه پایه و اساس سلامت اجتماعی را شکل می‌دهد.

در پرتو این مطالب، آموزه‌های دین اسلام نیز با تأکید بر کرامت و منزلت ذاتی زن، جایگاه ویژه‌ای برای او ترسیم کرده است. زن می‌تواند با بهره‌مندی از تدبیر و مدیریت صحیح خود در عرصه‌های مختلف خانوادگی از جمله ایفای نقش‌های همسری، مادری و مدیریت خانه‌داری، نقشی محوری در تحکیم بنیان خانواده ایفا کند.

پیشنهادهای کاربردی

۱. پیشنهاد می شود دوره های آموزشی مدیریت خانواده با تأکید بر نقش و جایگاه زنان برگزار شود تا زنان بتوانند مهارت های لازم در تدبیر امور خانه را کسب کنند.
۲. توصیه می شود کارگاه های آموزشی مدیریت مالی و برنامه ریزی بودجه خانواده برای زنان برگزار شود تا توانایی مدیریت منابع مالی خانواده را به دست آورند.
۳. پیشنهاد می گردد مشاوران خانواده، زوجها را در زمینه ارتباط مؤثر و مشارکت بیشتر زنان در تصمیم گیری های خانوادگی آموزش دهند.
۴. ضروری است در دروس تحصیلی دختران، برنامه هایی جهت آشنایی آنان با نقش ها و مسئولیت های آینده شان در خانواده گنجانده شود.
۵. لازم است رسانه های جمعی با معرفی الگوهای موفق تدبیر خانواده، زمینه ساز تحکیم بنیان خانواده شوند.

منابع

• قرآن کریم

• نهج البلاغه

۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد، **غررالحکم و دررالکلم**، قم، دارالکتاب السلامی، ۱۴۱۰ق.
۲. ابن فارس، احمد، **معجم مقاییس اللغة**، قم، مکتب الاعلام الاسلامیه، ۱۴۰۴ق.
۳. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر، **تفسیر القرآن العظیم**، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۹ق.
۴. امامی، سید حسن، **حقوق مدنی خانواده**، تهران، اسلامیه، ۱۳۸۶.
۵. امینی، ابراهیم، **آیین همسر داری**، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۳.
۶. بحرانی اصفهانی، عبدالله، **عوام العلوم**، قم، موسسه امام مهدی، ۱۳۸۳.
۷. بیهقی، احمد بن حسین، **مسند الشهاب**، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۲۱ق.
۸. پاینده، ابوالقاسم، **نهج الفصاحه**، قم، انتشارات انصاریان، ۱۳۸۳.
۹. جوادی آملی، عبدالله، **زن در آیینه جلال و جمال**، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۷۴.
۱۰. حرانی، حسن بن علی، **تحف العقول**، ترجمه احمد حجتی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۷.
۱۱. حکیمی، سید محمد، **دفاع از حقوق زن**، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۳.
۱۲. حویزی، عبدالعلی بن جمعه، **تفسیر نورالثقلین**، قم، دارالتفسیر، ۱۳۸۳.
۱۳. خمینی، روح الله، **صحیفه امام**، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۶۸.
۱۴. دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه دهخدا**، تهران، روزنه، ۱۳۷۲-۱۳۷۳.
۱۵. ری شهری، محمد مهدی، **جشن تکلیف**، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۶.
۱۶. سلیمانی، زهرا و همکاران، **روان شناسی رشد ۱**، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۷.
۱۷. شافعی، ابولقاسم، **تاریخ دمشق**، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۵ق.
۱۸. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه**، قم، آل البیت، ۱۳۸۶.
۱۹. شیخ صدوق، ابن بابویه محمد بن علی، **من لایحضر الفقیه**، تهران، نشر صدوق، ۱۳۶۷-۱۳۶۹.
۲۰. _____، **أمالی شیخ صدوق**، تهران، کتابچی، ۱۳۷۶.
۲۱. _____، **الخصال**، تهران، کتابچی، ۱۳۷۷.
۲۲. صادق کوهستانی، عطیه، **فاطمه زهرا و تربیت**، قم، نسیم حیات، ۱۳۸۸.
۲۳. طبرانی، سلیمان بن احمد، **المعجم الاوسط**، ریاض، مکتبه المعارف، ۱۴۰۵هجری قمری.
۲۴. عظیم زاده اردبیلی، فائزه، **حسن معاشرت به معروف در نظام حقوقی خانواده از منظر قرآن کریم**، نشریه فقه و حقوق خانواده (ندای صادق)، ۱۳۸۷، ص ۱.
۲۵. ام الفخر علامه، علویه، **یاقوت و مرجان**، کرج، رودکی با همکاری فنی رایزن، ۱۳۷۲.
۲۶. فتال نیشابوری، محمد بن احمد، **روضه الواعظین**، قم، الشریف الرضی، ۱۳۷۵.

۲۷. قزوینی، ملا خلیل، الشافی فی شرح الکافی، قم، دارالحدیث، ۱۴۲۹ق.
۲۸. قضائی، محمد بن سلامه، مسند الشهاب، دمشق، دارالرساله العلمیه، ۱۴۳۱.
۲۹. کاظمی، یحیی، آموزش و پرورش از خرد سالی تا جوانی، مشهد، به نشر وابسته به آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷.
۳۰. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، قم، انتشارات اسوه، ۱۳۷۵.
۳۱. متقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال، بیروت، دارالکتب العالمیه، ۱۴۱۲.
۳۲. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۶۸.
۳۳. محدث نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، بیروت، آل البيت لإحياء تراث، -۱۴۰۸ ۱۴۲۹ق.
۳۴. محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، مترجم حمیدرضا شیخی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۷.
۳۵. مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده، قم، دارالفکر، ۱۳۷۷.
۳۶. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدر سین قم، ۱۳۵۹.
۳۷. _____، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۵۸.
۳۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱-۱۳۷۴.
۳۹. _____، استفتائات جدید مکارم شیرازی، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب، ۱۴۲۷ق.
۴۰. هاشمی، علی بن ابوبکر، مجمع الزوائد و منبع الفوائد، بیروت، دارالکتب علمیه، ۱۴۰۸ق.
۴۱. یوسفیان، نعمت الله، مدیریت در خانه و خانواده، تهران، سپاه پاسداران - اداره آموزش های عقیدتی سیاسی، ۱۳۸۷.